

תכנית ההשלמה לתואר ב"א בסייעוד בנצרת

מספר קורס מס. 290.1917 : סוגיות אתיות בסייעוד

מרצה : כמאל דהאמשה .R.N; M.A

kamaldahamsheh@nazhosp.com

טלפון : 04-6028825 , פלאפון : 050-5262617 , פקס : 04-6028828

היקף שעות: שעתיים סמסטריאליות, 2 נקודות זכות

מועד: תשע"א, 2011/2010, סמסטר ב', ימי רביעי 10:00-12:00

שעות קבלה: ימי רביעי, לפי תיאום מראש

מטרת על

ברפואה המודרנית מקפידים לתת שירותי בריאות איכותיים, תוך הקפדה על כבוד האדם וחירותו. היבטים אתיים ומשפטיים בעשייה הסייעודית מהווים חלק משמעותי בהתמודדות האחות בעבודתה המקצועית. במסגרת הקורס יידונו נושאים הקשורים באחריות הרפואית, המחויבות המוסרית המוטלת על הצוות המטפל וזכויות המטופלים. הקורס יעסוק גם בסוגיות אתיות ספציפיות, במטרה לפתח חשיבה ורגישות אתית אצל הסטודנטים.

יעדים

עם סיום הקורס הסטודנט יוכל:

1. להגדיר מושגים בתחום האתיקה הרפואית, כמו אתיקה, מוסר, ביו-אתיקה, דילמה, עקרון אתי וחוק.
2. להבין את מרכיבי הקוד האתי לאחיות ואחים בישראל ואת חשיבותו בפתרון דילמה אתית בעשייה הסייעודית.
3. ליישם עקרונות אתיים בתחום הסייעוד.
4. לפתח רגישות והבנה לשונות הדתית-תרבותית של אנשי מקצועות הבריאות ושל האנשים בחברה דמוקרטית.
5. לנתח סוגיה אתית רלוונטית באופן שיטתי לפי מודלים שונים, על פי הנושאים שיבחרו הסטודנטים.

דרישות הקורס

- נוכחות חובה על פי תקנון הלימודים של האוניברסיטה (לפחות ב- 80% מן השיעורים).
- הצגת קבוצתית של דילמה אתית בכיתה.
- השתתפות פעילה בדיונים ובהרצאות.
- הגשת עבודה מסכמת למרצה.

שיטות ההוראה

- הרצאות פרונטאליות, דיונים, סרטים והצגות בכיתה.

הערכת הסטודנט

- ציון המעבר בקורס הוא 60% וכולל את המרכיבים הבאים:
- 20% השתתפות פעילה בכיתה ובדיונים.
- 30% הצגת נושא קבוצתי/ דילמה אתית בכיתה.
- 50% עבודה כתובה.

הנחיות להצגת דילמה

1. קבוצה של 6 תלמידים, תבחר נושא (דילמה אתית) בתיאום עם המרצה.
2. חברי הקבוצה ינתחו את הדילמה לפי מודל תיאורטי נבחר.
3. הקבוצה תציג את ניתוח הדילמה בכיתה. הזמן המוקצה לכל קבוצה הוא 25 דקות כולל 5 דקות לשאלות, הערות והבהרות.
4. הכנת 1-2 עמודים מסכמים וחלוקת העתקים מהם לכל הכיתה, בתום ההצגה. **הערכת ההצגה תיעשה ע"י המרצה לפי טופס מובנה מיוחד(מצורף).**

הסוגיות שיידונו בקורס

1. המתת חסד
2. פרטיות וסודיות רפואית
3. גילוי מידע ואמירת אמת למטופל
4. ניסויים רפואיים בבני אדם
5. תרומת איברים להשתלה
6. זכות המטופל לסרב טיפול רפואי
7. אתיקה ומתן תרופות (אחריות, סמכות, רישום, דיווח וסירוב פקודה)
8. למות בכבוד וזכות החולה להחליט כי חייו לא יוארכו באופן מלאכותי
9. הסכמה מדעת אצל מתבגרים וקשישים
10. החולה הנוטה למות וטיפול פליאטיבי (הזנה והידרציה)

תוכנית הקורס

נושא	תאריך	שיעור מספר
הגדרת אתיקה וביו אתיקה. הבדל בין אתיקה וחוק, עקרונות אתיים, תיאוריות אתיות, הקוד האתי, דילמה אתית, ועדת אתיקה, מודלים לקבלת החלטות אתיות.	23.2 2.3	1-2
כבוד האדם וזכויות האדם והמטופל, הצגת חוק זכויות החולה 1996, מטרה, עקרונות, יתרונות, חסרונות. תקצירי חוק יסוד כבוד האדם וחירותו (1992) וחוק הגנת הפרטיות (תשמ"א-1981).	9.3 16.3	3-4
אוטונומיה, פטרנליזם והסכמה מדעת מבחינה אתית ומשפטית, נסיבות יוצאות מן הכלל של השימוש בעיקרון של הסכמה (מצבי חירום, קטינים, פגועי נפש, חולה איידס).	23.3 30.3	5-6
פרטיות וסודיות רפואית מבחינה אתית, תרבותית ומשפטית. הפרה מוצדקת של סודיות. אמירת אמת והשלכות תרבותיות.	6.4 13.4 (20.4 – 27.4 – פסח)	7-8

נושא	תאריך	שיעור מספר
המתת חסד מבחינה מוסרית, דתית ומשפטית . מטרת ועקרונות חוק החולה הנוטה למות (2005).	4.5	9-10
	11.5	
הצגות קבוצתיות בכיתה	18.5	11-12
	25.5	
הצגות קבוצתיות בכיתה	1.6 שיעור (אחרון)	13

הנחיות להגשת העבודה המסכמת

- העבודה המסכמת מתבססת על מה שהוצג בכיתה. העבודה תוגש על ידי כל הקבוצה שהגישה את הנושא בכתה.
- היקף העבודה עד 10 עמודים.
- העבודה תוגש מודפסת בכתב, רווח של שורה וחצי - David 12.
- בעבודה מצופה מהסטודנטים להפגין קריאה וכתובה ביקורתיות תוך שימוש בשני מקורות לפחות העוסקים בנושא העבודה.
- רשימת מקורות לפי כללי האזכור החדשים (APA, 2010).

פרקי העבודה

- מבוא.
- תיאור סיטואציה.
- הגדרת הדילמה/ נושא.
- "אני מאמין" מקצועי: (קוד אתי לאחיות) והערכים הרלוונטיים למקרה, העקרונות האתיים שעולים מהמקרה.
- "אני מאמין" אישי של חברי הקבוצה על פי אמונתם והשקפת עולמם.
- חלופות לביצוע (אפשרויות פעולה במקרה הנידון, יתרונות וחסרונות, שיקול משפטי).
- החלטה לביצוע.
- סיכום והכללה למקרים דומים, הצעה לניסוח נוהל.

חומר עזר לתלמידים

רשימת חוקים

- חוק זכויות החולה (התשנ"ו-1996).
- חוק העונשין (תשל"ז-1977).
- פקודת נזיקין (נוסח חדש) (1968). פרק ג': העוולות- סימן א': תקיפה.
- חוק הגנת הפרטיות (תשמ"א-1981).
- חוק זכויות החולה (תשנ"ו-1996)*.
- חוק הטיפול בחולה הנפש (תשנ"א-1991). תקנות טיפול בחולה הנפש (תשנ"א-1991).

- 4 -

- חוק יסוד : כבוד האדם וחירותו (1992).
- חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות (תשנ"ב – 1992).
- חוק לגילוי נגיפי איידס בקטינים (התשנ"ו – 1996).
- תקנות בריאות העם, צוות סיעודי בבתי חולים (התשמ"ט - 1988). ירושלים : משרד הבריאות.
- תקנות בריאות העם, צוות סיעודי במרפאות. (1981). ירושלים : משרד הבריאות.
- נוהל פעולות סיעוד 14/6/01 – חוזר מינהל הסיעוד מס' 43.
- חוזר המנהל הכללי – פעולות סיעוד מס' (13) 15/501.

רשימת פסיקה רלוונטית

- **סירוב לקבל טיפול רפואי :** האם רשאי אפוטרופוס לסרב שקטין הנתון לאפוטרופסות יקבל טיפול רפואי?
ע"א 506/88 יעל שפר, קטינה, באמצעות אמה ואפוטרופסיתה נ' מדינת ישראל, מח (1) 87 .
- **חובת החיים (קדושת החיים): האם מותר לכפות על אדם את חייו?**
ע"פ 480/85 יוסף קורטאם נ' מדינת ישראל, מ (3) 527.
- **האם יש לכפות טיפול רפואי על נער בן 17 ושבעה חודשים?**
בג"צ 2098/91 פלוני נ' גב' ורדי ג'ק, פקידת סעד, לשכת הסעד בירושלים, מה (3) 217.
- **החובה לערוך בירור ביחס לטיפול שניתן באיחור, חשיבות הרישום הרפואי**
ע"א 58/82 / קנטור נ. מוסייב ואחר'. פ"ד לט(3) 253.
- **רשלנות סיעודית, גרימת מוות ברשלנות (יולדות)**
ת.פ. 2104/83 מדינת ישראל נגד מטלמן ואחר'.
- **רשלנות סיעודית, גרימת מוות מתוך התרשלנות (דיאליזה)**
ע.פ. 238/79 פטריק קוזקוב נגד מדינת ישראל.
- **רשלנות רפואית, קטיעת רגל ברשלנות.**
ע"א 612/78 סמית נעים פאר נגד דר ישראל קופר ואח'.
- **הרופא הסביר, הבחירה בשיטת הקשירה במקום בשיטת הכריתה של הגידול בכבד, הסכמה מדעת.**
ע"א 323/89 קוהרי נ' מדינת ישראל, פ"ד מו (2) 142.
- **חובת הרישום... לא כל טעות מהווה רשלנות**
ע/א 789/89 / עמר נ. קופ"ח פ"ד מו (1) 712
- **רשלנות בטיפול ואי היוועצות עם מומחים**
ע"א 1884/93 דינבר נ' יערי, פ"ד נ (2) 605.
- **המשכיות הטיפול**
ע"א 9063/03 פלוני נ' הסתדרות מדיצינית הדסה, ס (1) 556.

- 5 -

רשימה ביבליוגרפית

- * בדארנה, ק' (2008). עקרונות האסלאם בבריאות, במחלה ובמוות. ביטאון הסייעוד האונקולוגי בישראל, 2, 6-15.
- * ברגרפרינד, א' (2004, 13 ביולי). לראשונה התיר בימ"ש המתת חסד ללא צוואה. עיתון הארץ.
- * גוטמן, ד' (2001). אתיקה למקצועות טיפוליים. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, הוצאת דיונון.
- * הטב, ר' (2002). על אף הדילמה אי אפשר להימלט מקבלת אחריות. זמן הרפואה, 2, 40-42.
- * הלשכה לאתיקה של ההסתדרות הרפואית בישראל. (2005). נייר עמדה, סחר באיברים ותרומת איברים. אוחר מתוך www.ima.org.il.
- * ההסתדרות הרפואית בישראל. (1998). כללי האתיקה הרפואית הבינלאומיים. מכתב לחבר, 60, 4, 12-14.
- * הסתדרות האחיות והאחים בישראל. (פברואר 2004). הקוד האתי לאחיות ולאחים בישראל.
- * וגנר, נ' (ח"ת). מקראה לקורס היבטים אתיים בשירותי הבריאות. תפוצה פנימית.
- * וגנר, נ' (1991). מודל תהליך קבלת החלטה אתית של אחות במסגרת עשייה קלינית ע"פ בתוך: שפיר ג', אכמון י' ווייל ג' (עורכים). (2004). סוגיות אתיות במקצועות הטיפול והיעוץ הנפשי: ירושלים: הוצאת מאגנס.
- * טבק, נ' (1994). האחיות והחוק – חובות סיעודיות. רפואה ומשפט, 9, 49-54.
- * יוספסין, ש' וקפה, י' (1999). חוק זכויות החולה התשנ"ו 1996- החוק ופרשנותו. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, הוצאת דיונון.
- * ישי, ר. (2000). להגיש טיפול לחולה או להימנע לטובתו? מכתב לחבר, 62 (10-11), 21-22.
- * כהן, ל' וכהן, ה' (2009). היבטים משפטיים במעקב הריון, מגזין אלף בית, אחיות בריאות הציבור, 18, 41-45.
- * כרמי א' (2003). בריאות ומשפט. (2 כרכים). ישראל: נבו הוצאה לאור.
- * כרמי, א' (1999). חובת הרופא לידע חולה על טיפול חלופי. מכתב לחבר, 16 (6), 10-11.
- * כרמי, א' (1995). טעות בשיקול דעת רפואי, רפואה ומשפט, 12, 4-7.
- * לוביץ, ו' (2005, 9 במאי). ביהמ"ש קבע: חולה סופנית תנותק מהמכשירים. אוחר מתוך www.ynet.co.il
- * מוזס, ב' (1999) אדם משחק אלוהים. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, הוצאת דיונון.
- * מחלקה משפטית (2002). פסק דין: לא מוטלת על הרופא חובה להזהיר את החולה מסיכונים נדירים. זמן הרפואה, 32.
- * מרקס, ע' (2010). 12 העקרונות של חוק זכויות החולה. האגודה לזכויות החולה בישראל. אוחר מתוך rights.org-www.patients.
- * נחמיאס, ר' ועלינאת, ס' (2004, 4 בנובמבר). מבחינת האסלאם, מוות קליני הוא מוות. אוחר מתוך www.ynet.co.il.
- * ניב- יגודה, ע' (ח"ת). שיתוף קטינים בטיפול הרפואי. אוחר מתוך www.med-rights.com
- * פרנקל, ד' (2010). רשלנות בשימוש במכשור רפואי. מכללת ליפשיץ, אוחר מתוך <http://www.lifshiz.macam.ac.il/m/pages/m0581/m0581180a.html>.

- *ריב"א, ש' (2001). **קובץ הנחיות לביצוע פעולות חריגות**. ירושלים: משרד הבריאות.
ריבא, ש' (2001). העברת פעולות מרופאים לאחיות. **רפואה ומשפט, ספר היובל**, 386-399.
- *רכס, א' (עורך). (2010). **אתיקה רפואית-כללים וניירות עמדה**. ההסתדרות הרפואית בישראל, הלשכה לאתיקה.
- *ריספלר-חיים, ו' (2000). **אתיקה רפואית באיסלאם, תפיסת החיים והמוות**. חיפה, אוניברסיטת חיפה: יוזמה בע"מ. (ערבית)
- *אללחאם, מ' (2003). **אח'לאקיאט טיב אלחיאט. (אתיקה רפואית)**. בית ג'אלה: מטבעת אלבטרירכיה אללאתינייה. (ערבית)
- *Bosek, M., & Savage, T. (2007). *The ethical component of nursing education*. Philadelphia, USA: Lippincott Williams & Welkins.
- *Crow, K., Matheson, L., & Steed, A. (2000). Informed consent and truth-telling, cultural directions for healthcare providers, *Journal of Nursing Administration*, 30(3), 148-152.
- *Davis, A., Tschudin, V., & De Reave, L. (2006). *Essentials of teaching and learning in nursing ethics, perspectives and methods*. Philadelphia, USA: Churchill Livingstone-Elsevier.
- Douglas, P. (2010). Want to achieve the 'greatest good'? Listen to your patients. *American Journal of Nursing*, 110(2), 66-67.
- *Fleetwood, J. (1989). Solving bioethical dilemma- a practical approach. *Nursing*, 19(3) 62-64.
- *Fletcher, J.C., Hite, C.A., Lombardo, P.A., & Marshall, M.F. (1997). *Introduction to Clinical Ethics* (2nd ed.). Frederick, MO: University Publishing Group.
- *Glick, S. (2004). Who decides – the patient, the physician or the rabbi? *ASSIA – Jewish Medical Ethics*, VI(2), 20-30. Retrieved from <http://www.medethics.org.il/articles/JME/JMEB1/JMEB1.10.asp>
- *Goodhall, L. (1997). Tube feeding dilemmas: Can artificial nutrition and hydration be legally or ethically withheld or withdrawn? *Journal of Advanced Nursing*, 25, 217-222.
- *Jackson, J. (2010). Exploring the ethics of prescribing medicines. *Emergency Nurse*, 18(2), 24-26.
- *Kozier, B., Erb, G., Berman, A., & Snyder, S. (2008). *Fundamentals of nursing: Concepts, process and practice* (8th ed.). New Jersey: Pearson Education Inc.

- 7 -

- McCormack, P. (1998). Quality of life and the right to die: An ethical dilemma. *Journal of Advanced Nursing*, 28(1), 63-69.
- * Physicians' Top 20 Ethical Dilemmas - Survey Results Slideshow. Retrieved from <http://www.medscape.com/features/slideshow/public/ethical-dilemmas?src=ptalk>
- *Potter, P., & Perry A. (2005). *Fundamentals of nursing* (6th ed). St. Louis, MO: Mosby Year Book.
- Schwartz, J. (2008). I can't help you with that *American Journal of Nursing*, 108(8),11.
- *Schwartz, J. (2009). Stopping eating and drinking. The last best option? *American Journal of Nursing*, 109(9), 53-62.
- *Shamash, J. (2002). Abortion: Is it a step too far for nurse? *Nursing Times*, 98(28),12
- *Smeltzer, S., Bare, B., Hinkle, J., & Cheever, K. (2008) *Brunner & Suddarth's medical-surgical nursing* (11th ed). Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Wilkins.
- Sorrell, J. (2009). Ethics: The value of nursing ethics. What about nurse Jakie? Retrieved from www.medscape.com
- Stecher, J. (2008). Allow natural death vs. do not resuscitate. *American Journal of Nursing* (7), 11
- *Tingle J., & Cribb, A. (2007). *Nursing law and ethics* (3rd ed).Oxford, UK: Blackwell.

אתרים חשובים

www.health.gov.il

www.takdin.co.il

www.patients-rights.org

www.Psakdin.co.il/rashlanut

www.justice.gov.il/

www.rashlanut.co.il

ההסתדרות הרפואית בישראל | אתיקה רפואית

<http://www.ima.org.il/MainSite/ViewCategory.aspx?CategoryId=119>

סרטים

• של מי החיים האלה לעזאזל? <http://www.sratim.co.il/view.php?id=148764>

• The bucket list [/http://www.imdb.com/title/tt0825232](http://www.imdb.com/title/tt0825232)

• Wit [/http://www.imdb.com/title/tt0243664](http://www.imdb.com/title/tt0243664)

• Dying young <http://www.imdb.com/title/tt0101787/plotsummary>

• You don't know JACK <http://www.imdb.com/title/tt1132623>

- 8 -

הערכת הצגת נושא/ דילמה בקבוצה

תאריך: _____

שמות התלמידים המציגים: _____

נושא ההצגה/הדיון: _____

הערך את ההצגה/הדיון על פי המדדים הבאים:

מסכים מאוד 10	מסכים 8	מסכים באופן חלקי 6	לא מסכים 4	לא מסכים בכלל 2	מדדים
10	8	6	4	2	1. הנושא הוצג בצורה ברורה ומדויקת
10	8	6	4	2	2. התוכן הוצג עם מידע עדכני מבוסס כולל מקורות ספרות.
10	8	6	4	2	3. הוצגו שאלות מעניינות ונבחנו זוויות שונות של הנושא.
10	8	6	4	2	4. נעשה שימוש באמצעי עזר שונים ומעוררי עניין.
10	8	6	4	2	5. היתה מעורבות והשתתפות של חברי הקבוצה.
10	8	6	4	2	6. רצף לוגי נשמר במהלך ההצגה/הדיון.
10	8	6	4	2	7. היתה הכרה בערך של תפיסות, דעות ושאלות של אחרים.
10	8	6	4	2	8. הופגן כושר ביטוי תוך שימוש בטון דיבור ברור.
10	8	6	4	2	9. היתה עמידה בלוח זמנים.
10	8	6	4	2	10. נעשה סיכום לנקודות העיקריות.
					סה"כ הניקוד

הערות נוספות:

חתימת המעריך: _____ תאריך: _____